

AD-AS MODELI ASOSIDA O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA MAKROIQTISODIY MUVOZANAT TAHLILI

Abdusalomova Dilshoda

21-25-guruh talabasi

a.dilshoda@dtpi.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20066460>

Annotatsiya. Ushbu maqolada AD-AS modeli asosida O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy muvozanat masalalari tahlil qilingan. Yalpi talab va yalpi taklifning shakllanishi, ularning o‘zaro bog‘liqligi hamda iqtisodiy muvozanatga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan o‘rganilgan. Shuningdek, mamlakat iqtisodiyotida yuz berayotgan o‘zgarishlar, investitsiya jarayonlari va davlat siyosatining roli yoritilgan. Tadqiqot natijasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash yo‘llari va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: yalpi talab, yalpi taklif, AD-AS modeli, makroiqtisodiy muvozanat, inflyatsiya, iqtisodiy o‘shish.

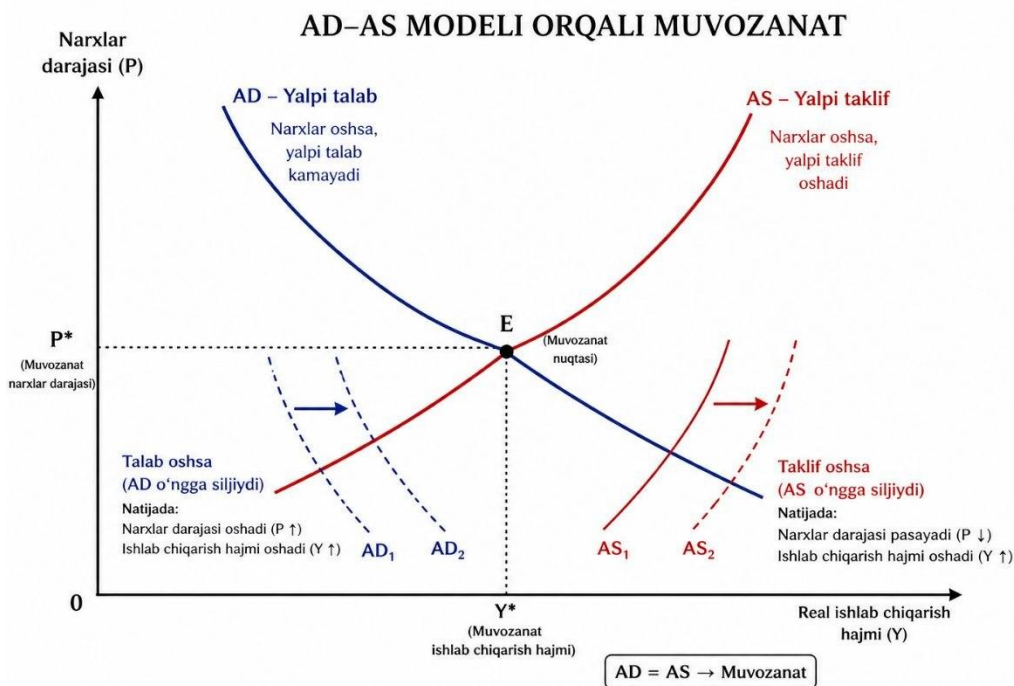
KIRISH

Hozirgi global iqtisodiy sharoitda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash har bir davlat oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O‘zbekiston uchun iqtisodiy o‘shish bilan bir qatorda narxlar barqarorligini saqlash va bandlik darajasini oshirish dolzarb masalalardan biridir. Makroiqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishda AD-AS modeli muhim nazariy vosita hisoblanadi. Ushbu model yalpi talab va yalpi taklif o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatib, iqtisodiyotda muvozanat qanday shakllanishini tushuntiradi. Shu orqali iqtisodiyotda yuzaga keladigan inflyatsiya, iqtisodiy pasayish yoki o‘shish jarayonlarini tahlil qilish mumkin. O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, investitsiya siyosati va bozor mexanizmlarining rivojlanishi makroiqtisodiy muvozanatga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli AD-AS modeli asosida ushbu jarayonlarni o‘rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

AD-AS MODELINING NAZARIY ASOSLARI

AD-AS modeli makroiqtisodiyotda eng muhim modellaridan biri bo‘lib, u iqtisodiyotda umumiy narxlar darajasi va ishlab chiqarish hajmi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ifodalaydi. Ushbu model orqali iqtisodiy muvozanat, ya’ni yalpi talab va yalpi taklif tenglashgan nuqta aniqlanadi.

Yalpi talab iqtisodiyotda ma’lum vaqt davomida xarid qilinadigan barcha tovar va xizmatlar umumiy hajmini bildiradi. U asosan iste’mol, investitsiya, davlat xarajatlari va sof eksportdan tashkil topadi. Yalpi talab egri chizig‘i pastga qarab yo‘nalgan bo‘lib, bu narxlar darajasi oshgan sari talabning kamayishini anglatadi. Yalpi taklif esa ishlab chiqaruvchilar tomonidan ma’lum narx darajasida taklif etiladigan mahsulotlar hajmini ifodalaydi. Qisqa muddatda u narxlar darajasiga bog‘liq bo‘lsa, uzoq muddatda ishlab chiqarish omillari va texnologiyaga bog‘liq bo‘ladi.

AD va AS egri chiziqlari kesishgan nuqta iqtisodiy muvozanatni bildiradi. Ushbu nuqtada ishlab chiqarish hajmi va narxlar darajasi barqaror bo'ladi. Agar iqtisodiyotda yalpi talab oshsa, AD egri chizig'i o'ngga siljiydi va bu narxlar oshishiga olib keladi. Aksincha, yalpi taklif oshsa, ishlab chiqarish hajmi ortadi va narxlar pasayishi mumkin.

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA YALPI TALAB VA TAKLIF

O'zbekiston iqtisodiyotida yalpi talab va yalpi taklifning shakllanishi ichki va tashqi omillar bilan belgilanadi. So'nggi yillarda iqtisodiyotning barqaror o'sishi, aholi daromadlarining ortishi va investitsiya faolligining kuchayishi yalpi talabning kengayishiga olib kelmoqda.

Yalpi taklif esa sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sektorining rivojlanishi hisobiga oshib bormoqda. Ayniqsa, texnologik modernizatsiya va ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi muhim rol o'ynamoqda.

Yil	YaIM o'sish (%)	Inflatsiya (%)
2020	1.9	11.1
2021	7.4	10.0
2022	5.7	12.3
2023	6.0	8.8

Ushbu ko'rsatkich iqtisodiyotda talab va taklifning o'sib borayotganini ko'rsatadi.

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA AD-AS MODELI ASOSIDA TAHLIL

O'zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishda AD-AS modeli muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu model yordamida yalpi talab va yalpi taklif o'rtasidagi bog'liqlik, shuningdek iqtisodiy muvozanatning shakllanish mexanizmi aniqlanadi.

Yalpi talab dinamikasi

O‘zbekistonda yalpi talabning o‘shishi bir necha asosiy omillar bilan izohlanadi. Avvalo, aholi daromadlarining ortib borishi iste‘mol hajmining kengayishiga olib kelmoqda. Bu esa ichki bozorda talabning barqaror o‘shishini ta‘minlaydi. Shuningdek, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan ijtimoiy siyosat ham yalpi talabni rag‘batlantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Pensiya, nafaqa va ish haqlarining oshirilishi aholining xarid qobiliyatini oshiradi va iqtisodiy faollikni kuchaytiradi. Investitsiyalar ham yalpi talabning muhim tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy o‘shishga xizmat qilmoqda. Xususan, sanoat va infratuzilma loyihalariga yo‘naltirilgan investitsiyalar iqtisodiyotda qo‘shimcha talabni yuzaga keltiradi. Bundan tashqari, tashqi savdo aloqalarining rivojlanishi ham yalpi talabga ta‘sir ko‘rsatadi. Eksport hajmining oshishi ichki ishlab chiqarishni rag‘batlantiradi va iqtisodiyotga qo‘shimcha daromad keltiradi.

Yalpi taklif dinamikasi

Yalpi taklifning o‘shishi asosan ishlab chiqarish imkoniyatlarining kengayishi bilan bog‘liq. O‘zbekistonda sanoat sektorining rivojlanishi, yangi ishlab chiqarish korxonalarining tashkil etilishi va texnologik modernizatsiya jarayonlari yalpi taklifning oshishiga xizmat qilmoqda. Qishloq xo‘jaligi sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar ham muhim ahamiyatga ega. Yer resurslaridan samarali foydalanish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash natijasida ishlab chiqarish hajmi ortmoqda. Xizmatlar sektori esa iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida yalpi taklifning muhim manbai bo‘lib xizmat qilmoqda. Transport, savdo va moliyaviy xizmatlarning kengayishi iqtisodiy samaradorlikni oshirmoqda.

Muvozanat holatining shakllanishi

AD-AS modeli nuqtai nazaridan qaraganda, iqtisodiyotdagi muvozanat yalpi talab va yalpi taklifning o‘zaro tenglashuvi natijasida yuzaga keladi. O‘zbekiston iqtisodiyotida ushbu muvozanat doimiy ravishda o‘zgarib turadi, chunki iqtisodiy omillar muntazam ravishda yangilanib boradi. Masalan, agar iqtisodiyotda yalpi talab tez sur‘atlar bilan oshsa, lekin yalpi taklif bu o‘shishga yetarli darajada javob bera olmasa, narxlar oshadi va inflyatsiya yuzaga keladi. Aksincha, agar ishlab chiqarish hajmi oshib, talab yetarli bo‘lmasa, mahsulot ortiqchaligi yuzaga keladi va iqtisodiy pasayish kuzatiladi.

Makroiqtisodiy muammolar va ularning sabablari

O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy muvozanatni ta‘minlash jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Ular quyidagilardan iborat: Birinchidan, inflyatsiya darajasining yuqoriligi iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu holat asosan talabning tez o‘shishi va ishlab chiqarishning yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan bog‘liq. Ikkinchidan, ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi korxonalar faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Energiya narxlarining oshishi va logistika muammolari ishlab chiqarish samaradorligini pasaytiradi. Uchinchidan, tashqi iqtisodiy omillar ham muvozanatga ta‘sir qiladi. Jahon bozoridagi narxlarning o‘zgarishi va global iqtisodiy beqarorlik O‘zbekiston iqtisodiyotiga ham ta‘sir ko‘rsatadi.

Umumiy tahliliy xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston iqtisodiyotida yalpi talab va yalpi taklif o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash murakkab va ko‘p omilli jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda davlatning iqtisodiy siyosati hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Makroiqtisodiy muvozanatni saqlash uchun talab va taklifni muvozanatlash, inflyatsiyani nazorat qilish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mankiw N. G. Macroeconomics. – New York: Worth Publishers, 2021.
2. Blanchard O. Macroeconomics. – Pearson Education, 2020.
3. Dornbusch R., Fischer S., Startz R. Macroeconomics. – McGraw-Hill, 2018.
4. Samuelson P., Nordhaus W. Economics. – McGraw-Hill, 2019.
5. Abdurahmonov Q. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari. – www.stat.uz
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy ma’lumotlari. – www.cbu.uz
8. Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (IMF) hisobotlari. – www.imf.org
9. Jahon banki ma’lumotlari. – www.worldbank.org
10. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik bazasi. – www.lex.uz
11. O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlik bo‘yicha ilmiy maqolalar.
12. AD–AS modeli va iqtisodiy muvozanat bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar.